

CZASOPISMO DLA NAUCZYCIELI

PL ISSN 0446-7965

Języki Obce w Szkole

Wydawnictwa
Centralnego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

CZYTELNICY PISZA

Artur Dariusz Kubacki¹⁾
Sosnowiec

Z gramatyką na bakier. Z doświadczeń egzaminatora matury z języka niemieckiego w 2007 roku

Organizacja egzaminu

Od września 2004 r. jestem egzaminatorem egzaminu maturalnego z języka niemieckiego. Stałem się nim po spełnieniu wymagań formalnych oraz ukończeniu 34-godzinnego szkolenia dla kandydatów na egzaminatorów. Dopiero jednak w tym roku zdecydowałem się na poprawianie prac maturalnych.

18 maja 2007 r. odbyło się szkolenie organizacyjne oraz merytoryczne zespołu egzaminatorów matury z języka niemieckiego w Zespole Szkół Sportowych w Dąbrowie Górniczej. Miało ono na celu przydział prac poszczególnym egzaminatorom, ich uporządkowanie zgodnie z numerem PESEL, sprawdzenie zgodności liczby prac z dokumentacją przekazaną przez szkołę oraz ich kompletności, zapoznanie się z modelami odpowiedzi i schematem oceniania, sprawdzenie prac stanowiących materiał szkoleniowy według odpowiednich kryteriów, analizę oceniania z wykorzystaniem pasków z punktami i weryfikację poprawności przyznawania punktów.

W dniach 19 i 20 oraz 26 i 27 maja 2007 r. sprawdziłem 47 prac maturalnych na poziomie podstawowym oraz 7 na poziomie rozszerzonym. Ponadto wypełniałem karty odpowiedzi, konsultowałem ewentualne wątpliwości związane z ocenianiem prac z przewodniczącym zespołu oraz weryfikatorami, a także, na koniec, protokolarnie przekazałem wszystkie prace oraz listę najczęściej popełnianych przez abiturientów błędów przewodniczącemu zespołu egzaminatorów. Wyniki prac zostały zatwierdzone.

Arkusze egzaminacyjne z języka niemieckiego na poziomie podstawowym i rozszerzonym

Na poziomie podstawowym pisemny egzamin maturalny sprawdzał rozumienie ze słuchu, rozumienie tekstu czytanego oraz umiejętność formułowania wypowiedzi pisemnych. Trwał on 120 minut. Dwie pierwsze części oceniał komputer, zaś trzecią egzaminator.

¹⁾ Dr Artur Dariusz Kubacki jest adiunktem w Zakładzie Dydaktyki Języka Niemieckiego Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz nauczycielem języka niemieckiego w III Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Sosnowcu.

Teksty do słuchania były ciekawie dobrane. Pierwszy był reklamą pięciu różnych produktów. Abiturienti mieli dopasować je do reklamy. Drugie ćwiczenie z tej serii to zadanie typu prawda/fałsz. Jego tematem był roczny horoskop dla Skorpionów. Natomiast celem trzeciego zadania było dokończenie zdań na podstawie usłyszanego tekstu o powieści Tomasza Manna *Buddenbrookowie*. Za każdą poprawną odpowiedź można było otrzymać jeden punkt.

Na rozumienie tekstu czytanego składały się także trzy zadania. W pierwszym z nich zamieszczono wywiad z Katją Bogdąnski. Abiturient na podstawie jej siedmiu odpowiedzi miał wyszukać właściwe pytanie. Kolejny tekst opowiadał historię Białorusinki, która nielegalnie mieszkała i pracowała w Niemczech. Na podstawie tego tekstu abiturient miał dokończyć zdania, wybierając jedną z trzech możliwych odpowiedzi. Ostatni tekst z opisem domku do wynajęcia to zadanie typu prawda/fałsz. Za poprawne rozwiązanie tej części można było zdobyć maksymalnie 20 punktów.

W trzeciej części zdający mieli napisać dwa teksty. Na krótką formę użytkową wybrano napisanie zaproszenia dla koleżanki/kolegi z Niemiec na koncert zespołu muzycznego, którego członkiem jest abiturient. Trzeba było w nim obligatoryjnie uwzględnić takie elementy, jak: eksplicitne wyrażenie zaproszenia na organizowany koncert, określenie miejsca, w którym się odbędzie, opisanie programu, a także podanie celu, w jakim jest organizowany. W zadaniu nie określono limitu słów, oceniano natomiast zwięzłe przekazanie tych czterech informacji oraz poprawność językową. Natomiast w dłuższej formie wypowiedzi sprawdzano umiejętność poprawnego zredagowania listu. Zadanie polegało na napisaniu przez abiturienta listu do koleżanki/kolegi z Niemiec po podjęciu pracy zarobkowej w czasie wakacji. Zdający miał w nim opisać sposób, w jaki znalazł pracę, warunki, jakie musiał spełnić zespół, w którym pracował i panującą w nim atmosferę, wykonywane zajęcia oraz korzyści z nich płynące, a także cel, na którego realizację przeznaczy zarobione pieniądze oraz swoje plany na resztę wakacji. Trzeba było zachować odpowiednią dla listu formę i styl. Jego długość mogła wahać się w granicach od 120 do 150 słów. Ocenie pod-

legała umiejętność przekazania wszystkich treści, forma, bogactwo oraz poprawność języka.

Egzamin na poziomie rozszerzonym jest podzielony na dwie części: pierwszą sprawdzał egzaminator, drugą komputer. W pierwszej trwającej 120 minut oceniano umiejętność budowania struktur leksykalno-gramatycznych oraz formułowania wypowiedzi pisemnych. W drugiej, 70-minutowej, sprawdzono rozumienie ze słuchu oraz rozumienie tekstu czytanego wraz z rozpoznawaniem struktur leksykalno-gramatycznych.

Jeśli chodzi o umiejętności gramatyczno-leksykalne, to weryfikowały je dwa krótkie ćwiczenia. Jedno z nich polegało na transformacji zdań (użycie strony biernej i zdań podrzędnie złożonych), drugie natomiast na przetłumaczeniu fragmentów zdań na język niemiecki. Uwzględniono tu m.in. zagadnienia rekcji czasowników i syntagm leksykalnych. Natomiast dłuższa forma wypowiedzi pisemnej przewidywała w tym roku zredagowanie albo rozprawki na temat wad i zalet zawierania znajomości za pośrednictwem Internetu, albo opowiadania o przygodzie podczas zwiedzania Berlina z grupą przyjaciół, albo opisu uroczystości zorganizowanej ostatnio przez grupę uczniów ze szkoły abiturienta z udziałem rodziców oraz zaproszonych gości z Niemiec. Praca pisemna mogła zawierać od 200 do 250 słów i musiała spełniać wszystkie wymogi typowe dla wybranej przez zdającego formy wypowiedzi. Oceniano ją pod kątem treści, kompozycji, bogactwa oraz poprawności języka.

Zarówno w przypadku rozumienia ze słuchu, jak i rozumienia tekstu czytanego oraz rozpoznawania struktur leksykalno-gramatycznych do rozwiązania były trzy zadania. Po wysłuchaniu tekstów należało zmierzyć się z ćwiczeniem typu prawda/fałsz, dopasować jedną część zdania do drugiej oraz znaleźć pytanie pasujące do usłyszanej odpowiedzi. Tematyka dotyczyła rozwiązań komunikacyjnych w jednym z niemieckich miast, problemów związanych z odżywianiem dzieci i kłopotów wychowawczych rodziców. Teksty do czytania na poziomie rozszerzonym były dosyć zróżnicowane i oscylowały wokół nowych sloganów reklamowych, prezenterów prognozy pogody w różnych stacjach radiowych oraz znęcania się nad uczniem przez innych kolegów. Po uważnym ich przeczytaniu należało albo wybrać jedną z podanych odpowiedzi na pytania, albo wstawić

zdania w wolne miejsca, tak aby powstał spójny i logiczny tekst, albo uzupełnić luki poprawnymi gramatycznie i leksykalnie wyrażeniami.

Ocenianie wypowiedzi pisemnych przez egzaminatorów

Poziom podstawowy

Na wstępie egzaminator musiał zdecydować, czy wypowiedź pisemna spełnia kryterium zgodności treści z poleceniem. Jeżeli chodzi o zaproszenie, uczniowie w większości potrafili opisać program koncertu oraz poinformować o jego miejscu, natomiast niektórzy mieli problemy z użyciem formuły zaproszenia, a także z określeniem celu koncertu. W odniesieniu do listu najczęściej kłopotu sprawiło przekazanie obu elementów treści zawartych w każdym z 4 poleceń. Często uczniowie byli w stanie odnieść się do zaledwie jednego elementu. O drugim zapominali. Do najczęściej spotykanych błędów w tym zakresie można zaliczyć brak określenia warunków, jakie musiała spełnić osoba ubiegająca się o pracę wakacyjną i brak określenia atmosfery panującej w zespole.

Kolejnym kryterium w przypadku dłuższej wypowiedzi była jej forma. Tym razem na egzaminie naturalnym sprawdzano umiejętność napisania listu prywatnego, za co można było uzyskać 2 punkty. Należy podkreślić fakt, iż najczęściej popełnianym błędem w odniesieniu do formy był brak któregoś z pięciu obligatoryjnych elementów, jakie powinien zawierać list prywatny: zwrotu grzecznościowego rozpoczynającego list prywatny, wstępu, rozwinięcia, zakończenia lub zwrotu grzecznościowego kończącego list prywatny (data i podpis były elementami nieobligatoryjnymi). Ponownie pięta Achillesa okazało się użycie zbyt dużej lub zbyt małej liczby słów, co również wpływało na obniżenie oceny za formę. Na pochwałę zasługują jedynie spójność i logika tekstu.

Dwa kolejne kryteria dotyczyły umiejętności gramatyczno-leksykalnych. Oceniając bogactwo języka, egzaminator musiał pamiętać, że uczniowie zdają maturę na poziomie podstawowym. Zdający mieli więc stosować słownictwo i fraze-

ologię, a także używać struktur składniowych na poziomie podstawowym. Do rzadkości należały zatem konstrukcje w stronie biernej lub zdania podrzędnie złożone.

Zdecydowanie największą trudność mieli abiturienti z zachowaniem poprawności gramatycznej w produkowanych przez siebie tekstach. Na 47 ocenionych prac ponad 80% otrzymało 0 punktów za poprawność językową. W oznaczaniu błędów stosowano ich klasyfikację według szczegółowych wytycznych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej. Do typowych błędów językowych popełnianych przez abiturientów można było zaliczyć:

- ▶ błędy gramatyczne (fleksyjne i składniowe):
 - ▲ błędna koniugacja czasownika, np. *Das Konzert *werdet (wird) in Warschau sein, Mein Großvater *gebt (gibt) mir 150 Euro,*
 - ▲ niepoprawne użycie rekcji przymków i czasowników, np. **auf das (ins) Konzert einladen, *auf dir (dich) warten, die Frage *über/*um eine gute Arbeit (nach einer guten Arbeit), ich treffe *dir (dich),*
 - ▲ nieznanostwo poprawnych form imiesłowu czasu przeszłego, np. **gearbeit/*gearbeiten (gearbeitet), *gefunden (gefunden), *verkauft (verkauft), *gesrieben (geschrieben), *kaufen (gekauft), *gewessen (gewesen), gefahrt (gefahren),*
 - ▲ niewłaściwe użycie rodzajników określonych, nieokreślonych i zerowych, np. **Ich habe Arbeit gefunden – Ich habe eine Arbeit gefunden, *Ich habe in Sommer gearbeitet – Ich habe im Sommer gearbeitet, *Während Sommerferien habe ich gearbeitet – Während der Sommerferien habe ich gearbeitet,*
 - ▲ nieznanostwo poprawnych form zaimków zwrotnych, np. *ich freue *sich (mich),*
 - ▲ niepoprawna deklinacja rzeczowników i przymiotników, np. *Wir helfen den kranken *Kinder (Kindern), diese Firma hat *energisch (energische) Leute gesucht, für *krank (kranke) Kinder, *liebe (lieber) Stefan,*
 - ▲ nieznanostwo szyku wyrazów po czasownikach modalnych (brak zastosowania tzw. ramy zdaniowej), np. **Ich muss gehen mit den Kindern – Ich muss mit den Kindern gehen,*
 - ▲ niestosowanie czasu przeszłego, np. **Ich finde eine Anzeige in der Zeitung – Ich fand eine Anzeige in der Zeitung,*

- ▲ nieumiejętność odróżniania zaimka nieokreślonego „viele” od przysłówka „viel”, np. *Ich habe *viele (viel) gelernt.*
- ▲ niepoprawny szyk wyrazów w zdaniach podrzędnie złożonych, np. **Er hat gesagt, dass ich bekam die Arbeit – Er hat gesagt, dass ich die Arbeit bekommen habe.*
- ▲ nieumiejętność poprawnego użycia przymków, np. **Wir gehen in mein Freund – Wir gehen zu meinem Freund.*
- ▶ błędy leksykalne (wyrazowe, frazeologiczne, słowotwórcze):
 - ▲ nieznanostwo kolokacji, np. *Äpfel, Obst, Gurken *sammeln (pflücken).*
 - ▲ nieznanostwo związków frazeologicznych, np. **Ich habe 18 Jahre – Ich bin 18 Jahre alt.*
 - ▲ nieumiejętne tworzenie rzeczowników zdrobniających, np. **deine Freundichen – dein Freundchen.*
- ▶ błędy zapisu (ortograficzne, interpunkcyjne, graficzne):
 - ▲ błędny zapis ortograficzny internacjonalizmów, np. **halo/*hello/*halli (Hallo), *Atmosfere/*Atmosphäre (Atmosphäre), *charitativ/*haritativ (karitativ), *Caffe (Kaffe).*
 - ▲ zapis małą literą rzeczowników odczasownikowych, np. **singen (Singen), *tanzen (Tanzen), *essen (Essen), *trinken (Trinken).*
 - ▲ błędna zapis „ß” i „ss” w formułach grzecznościowych kończących list prywatny, np. **Grüsse (Grüße) i *Küße (Küsse).*
 - ▲ błędny zapis ortograficzny wyrazów rodzimych, np. **vielle (viele), spüllen (spülen), *verdinen (verdienen), *beginen (beginnen), *spillen (spielen).*
 - ▲ zapominanie o zapisie rzeczowników dużą literą, np. **note (Note), museum (Museum).*

Na poziomie podstawowym prawie w ogóle nie pojawiły się błędy stylistyczne, które wprawdzie są zaznaczane na marginesie, ale nie są uwzględniane przy ocenie poprawności językowej pracy.

▼ Poziom rozszerzony

Wypowiedzi pisemne na poziomie rozszerzonym oceniano na podstawie tych samych kryteriów, jakie były stosowane przy dłuższej formie użytkowej na poziomie podstawowym, jedynie

liczba przyznawanych punktów była inna. Za treść i bogactwo językowe można było bowiem otrzymać maksymalnie po 5 punktów (na poziomie podstawowym 4 punkty za treść, 2 punkty za bogactwo językowe), za kompozycję i poprawność językową po 4 punkty (na poziomie podstawowym za formę 2 punkty, za poprawność językową 2 punkty). W przypadku rozprawki trudność sprawiało zdającym postawienie tezy oraz – czasami – brakowało im trafnych argumentów za lub przeciw. Niekiedy praca była napisana nie na temat, np. zamiast wad i zalet zawierania znajomości przez Internet zdający pisali na temat wad i zalet samego Internetu bez uwzględnienia możliwości poszukiwania przyjaciół i partnerów życiowych tą drogą. Jeśli ktoś zdecydował się napisać opowiadanie, to niekiedy zamiast zaprezentować przygodę, jaką przeżył podczas zwiedzania Berlina, opisywał jedynie zwiedzanie Berlina. Natomiast jeśli chodzi o opis uroczystości z udziałem zarówno uczniów, jak i ich rodziców oraz zaproszonych gości z Niemiec, to egzaminatorzy dyskwalifikowali prace, w których albo opisywano inne uroczystości niż podano w poleceniu (np. urodziny), albo przedstawiano pobyt uczniów niemieckich podczas wymiany w Polsce bez uwzględnienia jakiegokolwiek uroczystości szkolnej.

W ocenie kompozycji egzaminatorzy wiernie trzymali się wytycznych opracowanych przez OKE, stosując podkryteria główne (tworzenie tekstu spójnego z zachowaniem właściwych proporcji poszczególnych części pracy) i drugorzędne (konsekwencja w układzie graficznym oraz zachowanie limitu słów). Pod tym względem abiturienti mają jeszcze problemy ze spełnieniem podkryteriów głównych oraz z zachowaniem właściwego limitu słów.

W odniesieniu do bogactwa i poprawności języka rzadko przyznawano zero punktów. Zdający stosowali dość urozmaicone słownictwo i wiele struktur gramatycznych. Spośród tego rodzaju błędów najczęściej spotykało się następujące:

- ▶ błędy gramatyczne (fleksyjne i składniowe):
 - ▲ brak podmiotu formalnego, np. **In diesem Haus war wirklich merkwürdig – In diesem Haus war es wirklich merkwürdig.*
 - ▲ niewłaściwy szyk w zdaniu, np. **Zusammenfassend das Internet ist (...) – Zusammenfassend ist das Internet (...).*

- ▲ błędne użycie liczby mnogiej, np. *die Exponaten (Exponate),
- ▲ błędne użycie przyimka, np. Sie suchen *bei (im) Internet,
- ▲ błędy w kongruencji, np. In der Gruppe *war (waren) 6 Personen, *Immer mehr Leute *sucht (suchen) per Internet Liebe und Freundschaft,
- ▲ niewłaściwe użycie rodzajników określonych, nieokreślonych i zerowych, np. *Das ist gute Idee – Das ist eine gute Idee,
- ▲ nieznanomość rodzaju gramatycznego rzeczownika, np. *der (das) Fest,
- ▶ błędy leksykalne (wyrazowe, frazeologiczne, słowotwórcze):
 - ▲ nieznanomość kolokacji, np. *Wir sollen auf alles Aufmerksam haben – Wir sollen auf alles unsere Aufmerksamkeit lenken/richten,
 - ▲ nieumiejętność utworzenia przysłówka z „-weise”, np. *Glücklich Weise (glücklicherweise),
- ▶ błędy zapisu (ortograficzne, interpunkcyjne, graficzne):
 - ▲ niewłaściwa pisownia wyrazów, np. *Konzert (Konzert), *Salad (Salat),
 - ▲ brak znaków interpunkcyjnych przed wprowadzeniem zdań podrzędnych, np. *es ist tragisch wenn (...) – es ist tragisch, wenn (...).

Wnioski

Reasumując należy stwierdzić, iż abiturienti nie posiadają wystarczających kompetencji językowych, aby uzyskać z egzaminu maturalnego zbliżoną do maksymalnej liczbę punktów. Metoda komunikacyjna, często obecnie stosowana w dydaktyce języków obcych, nie przynosi zadowalających rezultatów, ponieważ umiejętności gramatyczno-leksykalne są słabo wykształcone, co w konsekwencji prowadzi do popełniania przez zdających podstawowych błędów gramatycznych i leksykalnych. Nie mają oni wpojonych rudymenarnych zasad gramatycznych, jak chociażby koniugacja czasowników i deklinacja rzeczowników. Nie potrafią tworzyć poprawnie zdań podrzędnych. Do tego dochodzi dość uboga leksyka i słabo wykształcona umiejętność konstruowania wypowiedzi pisemnych zgodnie z poleceniami zawartymi w ćwiczeniach.

Wnioski nasuwają się same: bez rozwijania kompetencji gramatycznej i poszerzania zasobu słownиковego uczniów podejmowane przez nich próby przekazywania informacji w języku obcym będą dalekie od doskonałości, a nierzadko – wskutek braku podstawowych umiejętności gramatyczno-leksykalnych – skazane na niepowodzenie.

(sierpień 2007)

Dariusz Langhoff¹⁾
Rybnik

Fałszywe pojęcia o gramatyce języka angielskiego

„And things are not what they seem.”
Henry Wordsworth Longfellow

„Nie używaj nigdy will lub would po if w okresach warunkowych. Pamiętaj: money, time, water, blood są rzeczownikami niepoliczalnymi. W mowie zależnej cofnij się o jeden czas wstecz. Nie stosuj some w pytaniach.” Oto kilka „reguł” gramatycznych, którymi uczniowie są bombardowani na lekcjach angielskiego

go. Czy nie powinni jednak Angliści częściej ilustrować maksymę *nulla regula sine exceptione*?

Nauczyciele często ulegają pokusie ujęcia gramatyki w ściśle zdefiniowane ramy zapominając, że taka strategia, chociaż upraszcza nauczanie, wypacza rzeczywistą strukturę języka. W przy-

¹⁾ Autor jest nauczycielem języka angielskiego w firmie lingwistycznej Radius w Rybniku i lektorem w Akademii Ekonomicznej w Katowicach.